

140 éves-e a BRFK, és ha igen, akkor miért nem

SALLAI János¹

Nemrég ünnepelték a BRFK 140 éves születésnapját. A tanulmányban a fővárosi rendőrség születésének körülményeit és annak hiteles időpontját alátámasztó dokumentumokat dolgozom fel. Így a főváros egyesítéséről szóló törvényt és a rendőrség történetének szakirodalmát. A jogi és szakmatörténeti források egyértelműen igazolták, hogy a fővárosi rendőrség létrejöttéről 1873 óta beszélhetünk, így az ma 148 éves.

Kulcsszavak: rendőrség, törvény, főváros, rendészet

A fővárosi (budapesti) rendőrség² születésének évfordulóját az elmúlt majdnem másfél évszázadban többször megünnepelték, esetenként eltérő születésnapra emlékezve. A *Pesti Hírlap* 1923. novemberi száma az 50. évfordulót jelezte, ami azt jelentette, hogy a Fővárosi Rendőrség 1873-as létrejöttét vette alapul, amikor is a fővárosról szóló törvény³ hatálybalépésével a Belügyminisztérium átvette az egyesült rendőrséget, és a belügyminiszter kinevezte Thaisz Eleket főkapitánynak. A *Pesti Hírlap* mellett kiemelném forrásként a Baksa János által szerkesztett 1923-as *Rendőrségi Almanachot* mint rendőrségtörténeti monográfia idézetét, amely szerint:

„Az 1898-as esztendő egyébként a jubileumi ünnepek esztendeje volt. Ekkor volt az ötvenéves évfordulója a 48-as nagy időknél s ebben az évben ünnepelte a fővárosi államrendőrség is negyedszázados jubileumát [...]. Az 1898-as esztendőre eső másik jubileum, a rendőrség házi ünnepe, közbejött megrendítő és gyászos esemény miatt szerény és csendes keretek között folyt le [...] a budapesti államrendőrség negyedszázados jubileumának decemberi ünnepéből a zajosabb, külsőségek elmaradtak. Annál benesőbb, emlékezetesebb és melegebb volt az a házi ünnep, ami 1898. december 15-én, a 72-es törvény a rendőrségre vonatkozó intézkedéseinek életbeléptetése napján, a főkapitányság épületében folyt le. Rudnay Béla főkapitány e negyedszázados ünnepségre megfesttette Ábrányi Lajos festőművésszel Ferenc József király arcképét, az elődei iránti kegyelet és tisztelet jeléül pedig Linek Lajos

¹ Rendőr ezredes, tanszékvezető, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti tanszék.

Police Colonel, Head of Department, University Professor, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Theory and Law Enforcement History, e-mail: sallai.janos@uni-nke.hu

² A BRFK jogelődjének elnevezése a kezdetek idején többször változott. Először a „fővárosi rendőrség” elnevezést használták, majd az 1881. évi XXI. törvény kihirdetése után hol a „fő és székvárosi m. kir államrendőrség”, hol pedig a „fővárosi m. kir államrendőrség” elnevezést alkalmazták.

³ 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.

festőművésszel Thaisz Elek főkapitány, Jekkelalussy Lajos miniszteri biztos, továbbá Török János és Sélley Sándor dr. arcképeit. A képeket a főkapitányi elfogadó-teremben helyezték el.⁴

Az 1941 decemberében megjelent *Magyar Rendőr* vezércikke ugyanakkor pontosan fogalmaz, amikor a vezércikk címének a következőt adta: *Hatvan éves a fővárosi rendőrtörvény*, azaz nem a fővárosi rendőrség, mint azt a cikkben kifejtette a szerző.

Ugyanebben az időben megjelenő Borbély Zoltán – Kapy Rezső *A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941* című könyve az 1881-es XXI. törvénytől⁵ számította az első állami, Fővárosi Rendőrség létrejöttét (ez azért is érdekes tény, mert a 60 éves kötet a történeti áttekintés jelentős részét az 1923-as Baksa-kötetből emelte át, amely viszont közvetve az 1873-as keletkezést preferálja).

A fenti helyzet tisztázását segíti elő Dorning Henrik írása, aki a rendőrség 60 éves születésnapjára szintén 1941-ben a következőket írta: „A címet nem azért használom, mint ha teljesen egyetértenék a tartalmával. *Valójában a »fővárosi rendőrség«* mint *állami intézmény, már 68 éves.*”⁶ (kiemelés: S. J.) Később a következő magyarázatot fűzte a felkérés elfogadásához. Mint ahogy a gyermeknek is van születésnapja és megkeresztelése, úgy a fővárosi rendőrségnek van egy születésnapja, 1873, és egy megerősítése, az 1881. XXI. törvény kihirdetése. Természetesen Dorning Henrik is utalt rá, hogy minden hasonlat sántít, de így számára is elfogadható volt a 60. évforduló 1941-ben való megünneplése. Ugyanakkor az 1881. év pontos dátuma vitatható, mert három időpont is szóba jöhet. A törvény szentesítésének, kihirdetésének és hatálybalépésének időpontja, amely mind-mind más napra esett.

A fentiek is jelzik, hogy természetesen nem egyszerű a helyzet. Ha például azt vesszük alapul, hogy mint az 1873-ban egyesült Budapestnek voltak jogelődjei (Pest, Buda, Óbuda, Margitsziget), akkor a főváros fennállása pontos időpontjának megállapítása is vita tárgyát képezi.

Ha a fentiekből indulunk ki, akkor a fővárosi rendőrség létrejöttének első elismert időpontja a 18. század elejére tehető. Az 1910-es *Közbiztonsági almanach*ból megtudhatjuk, hogy fennálló források szerint az első főkapitánynak Neánder Beát Jánost nevezték ki 1703. október 31-én.⁷ A második főkapitányt 1773-ban már választották, és Paschall Antalnak hívták.⁸ Őt követték a következő főkapitányok: Petz Maxmián, Gottbardi Ferenc, Kögl József, Witmesser Mihály, Pisztory János, Fellner Benedek, Szeber Károly, Eichholz János, Patachich József és Patisz Mihály,⁹ 1848 idusán

⁴ Baksa János: *Rendőrségi Almanach 1923*. Budapest, A Rend, 1923. 70–72.

⁵ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről.

⁶ Dorning Henrik: A hatvanéves budapesti állami rendőrség. *Magyar Rendőr*, 8. (1941), 24. 442–443.

⁷ Gegus Dániel – Székely Vladimír (szerk.): *A közbiztonság almanachja 1910. évre*. Budapest, Légrády testvérek, 1910. 39.

⁸ Gegus–Székely (1910): i. m. 41.

⁹ Gegus–Székely (1910): i. m. 43.

Szekrényessy Endre, Lombay Imre, Horváth Pekáry Imre, Terczy Szilárd,¹⁰ majd később, 1861-től a főváros egyesítése idején (1873) Thaisz Elek.

Karvasy Ágoston 1843-ban kiadott könyvének toldalékában már elsőként megfogalmazódott az országos rendőrség létrehozása, amely megvalósítására, egy rövid időre az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején Szemere Bertalan rendelete alapján sor is került. Ugyanebben az időszakban már törvény-előkészítési szakaszba jutott Pest és Buda, Budapest néven való egyesítése is. Minderre Szemere 1849-ben a Lánchíd avatása előtt már a következőképpen intézkedett: „Miután a főváros csak úgy lesz hatalmas, ha benne egy igazgatóhatalom lesz, csak úgy lesz léteben virágzó, ha törekvésében egy lélek, egy akarat által vezéreltetik, csak úgy lesz boldog, ha a külön érdekek egy közös érdekbe olvadnak fel.”¹¹ Valószínűleg ha kivívták volna a függetlenséget, az ország fővárosát már ekkor Budapestnek hívták volna, amelynek egy országos rendőrség alárendeltségébe kerülő fővárosi rendőrsége lett volna.

A levert szabadságharc után a Habsburg-uralom alatt természetesen az osztrák rendészeti modell valósult meg, ám az 1867-es kiegyezés újra megteremtette az országos és állami rendőrség létrehozásának lehetőségét, amihez azonban hosszú és nehéz út vezetett. 1861-ben az osztrák rendőrségtől átvette Pesten a főkapitányi vezetést Thaisz Elek,¹² az egyesített főváros első főkapitánya.¹³ Később 1873-ban ennek a folyamatnak egyik fő állomása a fővárosi rendőrség államosítása lett.

Mint ahogy az országos állami rendőrség létrehozásáról¹⁴ is nagy vita folyt, és több elképzelés forgott a szakmai körökben,¹⁵ úgy az 1860-as évek végétől a fővárosi rendőrség létrehozására is több változat született.

„A kormány álláspontja, ami szerint rendőrséget államosítani kell, és a törvényjavaslatot mielőbb benyújtja. A második álláspont annyiban tért el, hogy a fővárosi rendőrséget a rendőrségi törvény életbe lépéséig a Belügyminisztérium fennhatósága alá helyezi. A harmadik álláspont szerint a rendőrségi törvénynek és a fővárost rendező törvénynek egyszerre kéne életbe lépnie. A negyedik álláspont szerint a rendőrség maradjon önkormányzati kézben.”¹⁶

¹⁰ „A sűrű változásnak az a magyarázata, hogy egyre-másra föladták egymást a főkapitányok, hogy a másiknak helyébe jussanak, ami nemegyszer sikerült is. A hadácsi (besűgői) érdemeket már akkor is jól megjutalmazták.” Gegus–Székely (1910): i. m. 44.

¹¹ Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítése: https://hogyanortent.com/pest_buda_es_obuda_fovarossa_egyesitese/

¹² A *Közbiztonsági almanach* szerint: „Az ő érája [Thaisz Elek, S. J.] a panamázásnak, erkölcstelenségnek, megvesztegetéseknek és igazságtalanságoknak szakadatlan sorozata volt. Thaisznak a felesége valóságos sarcot vetett ki minden emberre, akinek bármi néven nevezendő összeköttetése volt vagy lehetett a rendőrséggel. Ez volt a budapesti rendőrség gyászorszaka.”

¹³ *Pesti Hírlap*, 45. (1923), 261. 7.

¹⁴ Sallai János: Munkipolitikai rendőrségektől a centralizált, állami rendőrségig: 100 éve centralizálták, államosították a magyar rendőrséget. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3. (2020), Különszám. 6–37.

¹⁵ Lásd a *Közbiztonság* folyóirat 1869-től megjelenő számaiban az országos rendőrségről folyó vitát tartalmazó írásokat.

¹⁶ A fővárosi rendőrség államosítása és a Thaisz-korszak (1873–1884). *Hogyan Történt*, 2013. január 12.

A fenti félelmek az ország többi városaiban működő önkormányzatok vezetőiben is jelen voltak, ezért is váratott magára 1919-ig a vidéki rendőrségek államosítása, központosítása.

A fővárosi rendőrség államosításának első biztos jelei már 1869-ben érzékelhetők voltak, amikor a belügyminiszter Pest város részére küldött 8128/1869. sz. rendeletben egyértelműen egy leendő állami fővárosi rendőrség létrehozásáról tájékoztatta Pest város vezetését. A rendelet szerint a „fővárosi rendőrség sokféle teendői messze túlhaladják azon határokat, melyek a tisztán helyi rendőrséget körülvonallazzák, s oly érdekek fölött is van hivatva őrködni, melyek országosak”.¹⁷ A rendeletből jól kitűnik, hogy már ekkor hivatalosan is fővárosi rendőrségről beszélhetünk.

A főváros egyesítéséről szóló törvény vitájára 1872. november 26-án került sor, amelynek során a törvényjavaslatban egyértelműen rögzítették, majd el is fogadták, hogy: „A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közegei által kezeli.”¹⁸

Véleményem szerint, a fenti törvényi szakasz elfogadása lehet a fővárosi rendőrség, a mai BRFK jogelődjének születésnapja, és annak 1873. december 15. a hatálybalépést követően a Belügyminisztérium alárendelésének¹⁹ időpontja az államosítás egyértelmű kinyilvánítása, amelynek szimbolikus és gyakorlati eseménye volt, amikor a belügyminiszter állami tisztviselőként a fővárosi rendőrség főkapitányává kinevezte Thaisz Eleket.

Mindezt megerősíti az 1881-es XXI. törvényjavaslat indoklása, amely a következőként fogalmazta meg a kialakult helyzetet.

„A Budapest főváros törvényhatóságának alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. tc. 20. §-a kimondja, hogy a fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam kezeli saját közegei által; a 21. § pedig akként rendelkezik, hogy a rendőri működésről, a rendőrség szervezetéről stb. a belügyminister, a rendőri biráskodás iránt a bel- és igazságügyministerek fognak a törvényhozás elé törvényjavaslatokat terjeszteni, kijelentvén, hogy ha a fővárosok egyesítéseig ezen törvény meg nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a főváros rendőri közegei közvetlenül a belügyminister hatósága alá helyeztetnek, ki egyszersmind felhatalmaztatott, hogy a rendőri ügyekben való felelősséget a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza.”²⁰ (*kiemelések: S. J.*)

Ha eltekintünk a Budapest jogelőd városai rendőrkapitányság megalakulásának időpontjaitól, akkor egyértelműen megállapítható, hogy a jelenlegi BRFK jogelődjének,

¹⁷ 8128./1869. sz. BM rendelet.

¹⁸ Országgyűlési tudósítások: A Képviselőház XL. üléséről. Budapest 1872. 2178; 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről 20 §.

¹⁹ *Budapesti Közlöny*, 1873. Budapest főváros közgyűlés 1873. december 10. 233. „Elnök kijelenti, hogy a főváros egyesülése már tényné vált, a rendőrség törvényünk még nincs. [...] Felolvastatik a belügyminiszter leirata, melynek értelmében a fővárosi rendőrség f. hó 15-én a belügyminiszter hatósága alá helyezik.”

²⁰ 1881. évi XXI. törvénycikk indoklása.

a fővárosi rendőrségnek létrehozása 1873-ra datálható. Így 2021-ben a 140 éves évforduló nem a rendőrség születésnapjára, hanem csak az 1881-es XXI. törvény megalkotásának időpontjára vonatkozik. Így természetesen 1873-tól a hivatalos iratokban mindenütt fővárosi rendőrség néven találkozhatunk az első állami rendőrség nevével, mint például az 1879. XXXVIII. törvényekben, amely a fővárosban a rendőri bejelentési intézményt hozta létre. Az 1878-tól megjelent *Rendészeti Közlönynek* külön rovata volt *Fővárosi rendőri hírek* néven.

A fentieket erősíti meg az 1881-es törvényjavaslat indoklása, amely először is rögzítette azt a tényt, amelyet a korábbi főváros egyesítéséről szóló törvényben megfogalmaztak, e szerint:

„A Budapest főváros törvényhatóságának alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. tc. 20. §-a kimondja, hogy a fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam kezeli saját közegei által.²¹ [Másodszor] a fővárosi rendőrség jelenlegi ideiglenes állapotában, szervezése és hatáskörének kellő megállapítását nélkülöző átmeneti helyzetében ily hosszú időig fenn nem tartható, s mert annak szervezését a jogállam követelményei mellett a közbiztonság s a főváros igényei hangosan kívánják.”²²

Azaz a később elfogadott 1881. évi XXI. törvény benyújtott javaslata mindenki számára egyértelműen fogalmazott, és elismerte, hogy már létezik a fővárosi rendőrség, de annak ideiglenes jellege miatt a jogi szabályozása elengedhetetlen.

A rendészeti szakirodalom írói közül Baksa János,²³ Katona Géza, Ernyes Mihály,²⁴ Dornig Henrik²⁵ és a modern történelemtudomány egyértelműen az 1873-as dátumot tekintette a fővárosi rendőrség államosítása és létrehozása első időpontjának.

Az 1881-ben kiadott XXI. törvény teljesítette küldetését, hosszú évtizedekig érvényben maradt, mivel jelentős része használható volt, ezért úgy gondolom, nem szabad megfeledkezni róla, de ettől még a fővárosi rendőrség 1873-ban született.

A fentiekkel harmonizálna és hitelesebb lenne, ha a BRFK egyenruháin is az 1873-as évet feltüntetető karjelvény szerepelne, összhangban a főváros egyesítésének időpontjával, amelynek gyakorlati megvalósítására 2023 kitűnő időpont lehet, amikor is a fővárosi rendőrség kerek évfordulót ünnepelhet, és 150 éves lesz.

²¹ 1881. évi XXI. törvény cikk indoklása a Budapest fővárosi rendőrségről.

²² 1881. évi XXI. törvény cikk indoklása a Budapest fővárosi rendőrségről.

²³ „A Baksa János által szerkesztett »Rendészeti almanach« hangsúlyozza, hogy az 1873-as évet kell az államosítás évének tekinteni, mert amellett, hogy a törvény szövege egyértelmű, maga az állami rendőrség is ezt tekinti alapításáé évének. Valamint még kiemeli azt is, hogy az 1873–1881 közötti átmeneti időszak alatt a fővárosi rendőrséget, mint állami rendőrséget kezelték.” Baksa (1923): i. m. Forrás: A fővárosi rendőrség államosítása és a Thaisz-korszak (1873–1884). (2013): i. m.

²⁴ Ernyes Mihály: Magyarországi rendőrségek a dualizmusban és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 28. (2018), 56. 15–52.

²⁵ Dornig Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése*. Budapest, Országos Rendőri Szaktanfolyamok kiadása, 1922.

IRODALOMJEGYZÉK

1349. sz./fk. eln. Utasítás a felügyeleti szolgálatnak Budapest fővárosi rendőrfőkapitányságnál miként való ellátása tárgyában
- A fővárosi rendőrség államosítása és a Thaisz-korszak (1873–1884). *Hogyan Történt*, 2013. január 12. Online: https://hogyantortent.com/a_fovarosi_rendorseg_allamositasa_es_a_thaisz_korszak_1873/
- Baksa János: *Rendőrségi Almanach 1923*. Budapest, A Rend, 1923.
- Budapesti Közlöny*. 1873. Budapest főváros közgyűlés 1873. december 10. Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1873/?pg=74&layout=s
- Dornig Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése*. Budapest, Országos Rendőri Szaktanfolyamok kiadása, 1922.
- Dorning Henrik: A hatvanéves budapesti állami rendőrség. *Magyar Rendőr*, 8. (1941), 24. 442–443.
- Ernyes Mihály: Magyarországi rendőrségek a dualizmusban és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 28. (2018), 56. 15–52. Online: http://real.mtak.hu/93524/1/RTF_XXVII-levf_56sz_015-052.pdf
- Gegus Dániel – Székely Vladimír (szerk.): *A közbiztonság almanachja 1910. évre*. Budapest, Légrédy testvérek, 1910.
- Országgyűlési tudósítások: A Képviselőház XL. üléséről. Budapest, 1872.
- Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítése. Online: <https://kinocafe.hu/pest-buda-es-obuda-fovarossa-egyesitese/>
- Pesti Hírlap*, 45. (1923), 261.
- Sallai János: Municipális rendőrségektől a centralizált, állami rendőrségig: 100 éve centralizálták, államosították a magyar rendőrséget. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3. (2020), Különszám. 6–37.

Jogforrások

1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről
1881. évi XXI. törvénycikk indokolása

ABSTRACT

Is the BRFK 140 Years Old, and If So, Why Not

János SALLAI

The 140th birthday of the BRFK was recently celebrated. This study elaborates on the documents supporting the circumstances of the birth of the Metropolitan Police and its authentic date. Thus the law on the unification of the capital and the literature on the history of the police. Legal and professional sources have clearly established that the Metropolitan Police was created in 1873 and is now 148 years old.

Keywords: *police, law capital, law enforcement*